

PROGRAM PODPORY
ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ

Závěrečná zpráva o působení lektorky/lektora

Akademický rok: 2020/21

Destinace (země, město): Rakousko, Vídeň

Jméno, příjmení: Markéta Schürz Pochylová

Místo působení (univerzita, fakulta, příp. katedra/ústav): Vídeňská univerzita, Ústav slavistiky, katedra bohemistiky

Výuka češtiny na Univerzitě Vídeň

Studium českého jazyka má na Univerzitě Vídeň dlouholetou tradici. Již v roce 1774 byla výuka češtiny zaváděna v rámci celé habsburské monarchie. Šlo o první živý jazyk, který bylo možno studovat na vysokoškolské úrovni. Vídeňská bohemistika se tak řadí mezi nejstarší instituty na světě. Toto bohemistické pracoviště je součástí Ústavu slavistiky (Institut für Slawistik), Fakulty filologie a kulturních studií (Philologisch – Kulturwissenschaftliche Fakultät). Je známo, že v místě, kde sídlí slavistika, měl na konci 19. století svou pracovnu Sigmund Freud.

I dnes je ve Vídni možné studovat češtinu na všech vzdělávacích úrovních, od mateřské školy, přes základní školy a gymnázia, až po univerzitu. Zajímavosti o historii tohoto pracoviště lze najít např. v publikaci *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. (Academia, Praha 2007, s. 600).

Studijní plán

Ústav slavistiky nabízí bakalářské studium slavistiky, masterské studium (obdoba magisterského studia) a studium učitelství. Lektor českého jazyka a české literatury se realizuje především v bakalářském a učitelském programu. Studenti bakalářského studia bohemistiky absolvují předepsanou výuku českého jazyka během šesti semestrů. V prvním a druhém

semestru to jsou kurzy pro začátečníky (*Grundlagen a Ausbau 1*), ve druhém a třetím semestru jsou již mírně či středně pokročilí (*Ausbau 2, Ausbau 3*) a nejpokročilejší studenti navštěvují kurzy *Vertiefung 1 a 2*. Rozdělení by zhruba mělo odpovídat evropskému referenčnímu rámci pro češtinu, tedy od A1 až po C1, C2 (u nejnadanějších studentů či u českých rodilých mluvčích). V bakalářském programu je také povinný jeden další slovanský jazyk, minimální délka studia je předepsána na jeden semestr. Na závěr bakalářského studia musí každý student napsat dvě práce – jednu literární a jednu jazykovou, a to v němčině.

V rámci masterského programu (Master Slawistik) rozvíjejí studenti dále svoje znalosti češtiny a navštěvují kurzy češtiny nazvané *Kompetente Sprachverwendung 1 a 2* (Kompetentní užívání jazyka). Během masterského studia si zvolí ještě třetí slovanský jazyk. V rámci diplomové práce je možné specializovat se různými směry, např. to mohou být práce z oblasti české jazykovědy, literární nebo kulturní vědy, velmi často jde také o práce z obecné slavistiky se zaměřením na více jazyků nebo literatur.

Také učitelské studium odpovídá klasickému členění na bakalářský a masterský program, během něhož musí student absolvovat všechny praktické kurzy češtiny od *Grundlagen* až po nejpokročilejší kurzy v rámci masterského programu. Obor učitelství češtiny jako cizího jazyka se nazývá *UF Tschechisch* (UF = Unterrichtsfach).

Ústav slavistiky nabízí také tzv. *Erweiterungscurricula* (rozšiřující kurikula), do nichž se běžně zapisují také studenti z jiných oborů. Další podrobné informace lze najít na webu slavistiky: <http://slawistik.univie.ac.at>.

Na slavistice lze absolvovat také doktorské studium. Student si zvolí konkrétní oblast, může to být i téma z českého jazyka nebo z české literatury, ale vždy je to obor slavistika. Podrobné informace o doktorském studiu lze získat zde:

<https://doktorat.univie.ac.at/doktoratsstudien/geistes-und-kulturwissenschaften/curriculum/dissertationsgebiete/>

Počty studentů a jejich věk

Na výši počtu studentů si opravdu nemůžeme stěžovat. V prvních ročnících bývá pravidelně 25 až 30 studentů. S radostí můžeme konstatovat, že zájem o češtinu je trvalý a počty studentů

jsou více než uspokojivé. O konkrétních počtech studentů se zmíníme v rámci kapitoly výuková činnost lektora.

Organizace výuky a učebnice

Od roku 2017 působí na bohemistice ve Vídni dvě lektorky: Naděžda Salmhoferová a Markéta Schürz Pochylová. Obě lektorky spolupracují na podobě kurzu češtiny. Jako základový rámec se bere látka, která je obsažená v učebnici Stefana Michaela Newerkly a Hany Sodeyfi *Tschechisch. Faszination der Vielfalt*. Lektorky navíc přidávají a kombinují další materiály i z jiných učebnic, např. od Lídy Holé, pracují také s vlastními dokumenty, vytvářejí jazykové hry, kvízy a autentické materiály. U pokročilejších studentů jsem pracovala také s učebnicemi Aleny Nekovářové *Čeština pro život 1* a *Čeština pro život 2* nebo s učebnicemi *Czech it up!*, vytvořených na olomoucké FF UP.

Ve vyšších ročnících vyučuje lingvistiku Taťána Vykypělová a Stefan Michael Newerkla. Českou a slovenskou literaturu a literární vědu přednáší Gertraude Zand. Vedoucím katedry bohemistiky je Stefan Michael Newerkla. V letním semestru 2019 se stal novým vedoucím Ústavu slavistiky Fedor B. Poljakov.

Věk studentů

Co se týče věku studentů, hlavní skupinu tvoří mladí lidé od 19 do 25 let. Velmi často se v kurzech objevují také osoby pokročilejšího věku, např. 60+, 70+. Při výuce jsou tyto generační rozdíly velice přínosné, mimo jiné také při diskuzích o různých mezigeneračních tématech.

Výuková činnost lektora a konkrétní počty studentů v seminářích

V zimním semestru 2020/21 jsem vyučovala v kurzu *Spracherwerb Tschechisch Grundlagen* – tj. kurz češtiny pro začátečníky, který se konal 3krát týdně. Zde jsem vyučovala jednou týdně jednu vyučovací hodinu, tj. 90 minut. Druhý lektor učí 2krát týdně tu samou skupinu dvě vyučovací hodiny.

Také další kurz *Tschechisch als zweite slawische Sprache* (Čeština jako druhý slovanský jazyk) je určený začátečníkům, často se sem ale hlásí studenti, kteří znají nějaký jiný slovanský jazyk,

nebo jsou dokonce rodilými mluvčími v jiném slovanském jazyce. Tento kurz byl pouze v mé režii a probíhal také třikrát týdně.

Jednou týdně jsem vedla kurz *Spracherwerb Vertiefung I*. Kurz navazuje na kurz *Ausbau 3* a je určený pokročilým studentům. Při hodinách jsme prohlubovali všechny jazykové kompetence a také jsme se snažili rozvíjet jazykové strategie, schopnost adekvátní reakce, improvizace v podobě scének z běžného života.

Počty studentů v seminářích v zimním semestru:

Grundlagen: 25 studentů; 2. slovanský jazyk: 16 studentů; Vertiefung 1: 6 studentů

V letním semestru 2021 se v kurzu *Ausbau 1* spojily dva kurzy pro začátečníky. Počet studentů: 25, to je také maximální možný počet studentů v jazykovém kurzu. V tomto kurzu jsem vyučovala dvakrát týdně jednu vyučovací hodinu a druhý lektor měl jednou týdně 1 vyučovací hodinu. Celkem tedy 3 vyučovací hodiny pro začátečníky.

V letním semestru jsem vedla také seminář pro pokročilé studenty v kurzu *Vertiefung 2*. Během semestru jsme se snažili rozvíjet všechny jazykové dovednosti. Základní učební materiál jsem doplňovala texty z české literatury, hojně jsme poslouchali český rozhlas i jiná média. Kurz navštěvovalo celkem 6 studentů.

Z hlediska počtu hodin strávených přípravami jednoznačně vítězí přednáška k předmětu *Einführung in die tschechische Areal- und Kulturwissenschaft* (Úvod k českým reáliím). Přednáška probíhala jednou týdně a přihlásili se jednak studenti slavistiky, ale také mnoho dalších studentů z různých jiných kateder. Celkem bylo zapsáno 60 studentů. Vzhledem k různorodému publiku byla přednáška vedena v němčině. Ke každé přednášce jsem připravila studijní podklady v němčině a samozřejmě jsem během semestru doporučovala odbornou literaturu jak v češtině, tak v němčině. Jak už jsem výše zmínila, tato přednáška v němčině klade velké nároky na přípravu a na jazykovou zdatnost lektora.

Metoda výuky a jazyk

Při praktických jazykových seminářích se snažím používat pouze češtinu, a to i v kurzech pro začátečníky. S tzv. přímou metodou, tedy s výukou jazyka bez mediačního jazyka mám ty

nejlepší zkušenosti. Němčinu použiji jen v případě, když vidím reakce z publika, že výkladu nebylo porozuměno. Studenti si rychle zvyknou a česky se se mnou domlouvají i mimo vyučování. Vhodnost této metody potvrzují sami studenti, kteří se již po prvním roce studia dostávají na letních školách po celé České republice do skupin s nejvyšší jazykovou úrovní.

Při seminářích postupujeme tradičně od jevů nejvíce frekventovaných a nejjednodušších ke složitějším. Snažíme se rozvíjet rovnoměrně všechny jazykové kompetence: mluvení, psaní, čtení – porozumění textu a práce s texty, poslech. Nedílnou součástí výuky jsou české písně různých žánrů, pomáhají při procvičování české výslovnosti, ale zároveň také informují o aktuálních trendech v české hudbě, a tak velice přirozeně přivádí k bližšímu zájmu o českou kulturu obecně.

V seminářích pro pokročilejší studenty zkusíme poslouchat rozličné kulturní pořady, zprávy z kultury, medailonky významných osobností české kultury. Pracujeme většinou s autentickými texty (z novin, časopisů, z české literatury, ale i z českých filmů). Student na závěr prezentuje osobně vybrané téma (většinou nějak souvisí s jeho diplomovou prací) a snaží se diskutovat s ostatními studenty, a tak si trénuje umění argumentace, vysvětlování a obhajobu vlastních názorů.

Specifika výuky v Rakousku

Lektor se musí pedagogicky vyrovnat se skutečností, že do kurzu začátečníků se může přihlásit kdokoli, dokonce i Čech, který celé své vzdělání absolvoval až do maturity v České republice. Systém nijak nerozlišuje rodilé a nerodilé mluvčí češtiny. Lektor může těmto studentům nabídnout tzv. modulovou zkoušku, díky níž student získá požadovanou známku, ale nemusí docházet na hodiny. Student se i tak může rozhodnout, že chce udržet kontakt se skupinou, a velmi často se tak i děje. V tom případě musí lektor vymyslet zvláštní plán pro tyto studenty a adekvátně je zaměstnat. Rodilí mluvčí se mohou podílet na přípravě jazykových her, křížovek, mohou si připravit odborný výklad určitého gramatického jevu.

Kromě rodilých Čechů se do kurzů přihlašují potomci vídeňských Čechů, kteří dobře rozumí, ale někteří mají problémy s pravopisem, dále přicházejí studenti z jazykově smíšených manželství, také potomci občanů, jejichž rodný jazyk patří mezi slovanské jazyky nebo patří mezi jazyky Evropy. V kurzu jsem měla tu čest vyučovat spolu s Čechy a Rakušany také Srby,

Chorvaty, Slovince, Rusy, Ukrajince, Slováky, Poláky, Maďary a mnoho dalších. Není také pravidlem, že by tito studenti byli pouze v kurzech s názvem *Čeština jako druhý slovanský jazyk*. A samozřejmě největší péči věnujeme studentům, kteří s češtinou opravdu začínají a neznají žádný slovanský jazyk.

Elektronická platforma Moodle

Studenti bohemistiky jsou zvyklí používat e-learningovou platformu Moodle. Lektor je díky tomuto médiu se studenty v neustálém spojení i mimo vyučování. Nejčastěji je Moodle využíván k zadávání domácích úkolů, k odevzdávání esejů, seminárních prací, studenti jsou zvyklí v tomto prostoru komunikovat s ostatními, vzájemně si opravovat úkoly, inspirovat se, diskutovat, připravovat se na dané semináře, ale také klást otázky k probrané látce. S Moodle odpadá lektorovi práce s neustálým kopírováním. Výhodou této platformy je, že probrané dokumenty zůstávají online a student se k nim může v průběhu semestru kdykoli vrátit.

Online výuka od března 2020

Od půlky března 2020 jsme byli nuceni kvůli epidemii koronaviru přejít na online výuku. Univerzita nabízela několik programů k používání, např. Jitsi, Big Blue Button a také Zoom. Nakonec se mi nejvíce osvědčil program Blackboard Collaborate. Vytvořili jsme si virtuální třídu a v rámci možností jsme pokračovali dál ve studiu češtiny. Tomuto způsobu výuky jsme museli přizpůsobit nejen celý průběh semestru, ale také následné zkouškové období. Zimní semestr 2020 začal optimisticky prezenčně, ale výuka trvala pouze necelý měsíc a znovu jsme se vrátili k online formě. Distanční výuka přetrvala i v letním semestru. Nový zimní semestr 2021 je opět plánován prezenčně, ale z předchozích zkušeností víme, že způsob výuky bude záviset na celkové situaci.

Zázemí lektora a podmínky pro výuku

Zázemí lektora na univerzitě je velice dobré. Na své hodiny se lektor může připravovat v pracovně, kterou může využívat zhruba dalších 35 lektorů, ale místnost je téměř vždy volná, jelikož mnoho lektorů sem dochází pouze v době svých kurzů. Dobrým pomocníkem jsou

zamykatelné skřínky, kde si lektor může odložit i své osobní věci. Pracovna lektora je velmi dobře vybavena všemi důležitými přístroji, např. počítači, tiskárnou. Nachází se zde také dobře zásobená knihovna českého lektorátu. Lektor má tedy vše potřebné na dosah. Knihovnu mohou po dohodě navštěvovat i studenti. Vedle této malé knihovny lektorátu však existuje také velká knihovna ústavu, kde lze najít vše potřebné pro výuku i studium.

Učebny na univerzitě jsou vybaveny všechny stejně, liší se pouze velikostí a vlídností prostoru. Vyučující zde najde všechny vymoženosti moderní techniky (počítače, projektory atd.) Hodiny češtiny pro začátečníky probíhají v jedné konkrétní učebně, takže si ji do určité míry může lektor přizpůsobit potřebám výuky (rozvěsit mapy, plány měst, gramatické tabule, fotky z proběhlých akcí atd.). Lektor má k dispozici také kopírovací místnost. Zaměstnavatel nijak neřeší ubytování lektorů.

Další aktivity lektora

Lektor je zcela zapojen do dění na místě svého působiště. Účastní se sezení katedry, slavností, přednášek, prezentací knih, oslav a výročí. V rámci slavistiky jsou právě bohemisté vůdčími organizátory a iniciátory mnoha kulturních a společenských akcí. V době pandemie se (bohužel) všechny tyto aktivity přenesly do virtuálního prostoru.

Pravidelně na začátku semestru brávám svoje studenty do tradiční české restaurace nedaleko univerzity (*Zur Böhmischen Kuchl*), kde si česky objednáváme jídlo a procvičujeme dialogy v restauraci. Vzhledem k pandemické situaci jsme tuto skvělou událost museli odložit.

Naši studenti jsou také pravidelnými návštěvníky akcí v Českém centru ve Vídni. I toto kulturní centrum muselo reagovat na celkovou situaci a svůj provoz přesunulo do online prostoru. Studenti měli možnost účastnit se mnoha různorodých akcí, například konverzačního klubu, literárních čtení a mnoha dalších akcí.

Stejně tak naše tradiční *České Vánoce*, které jsou už nedílnou součástí kulturního života studentů slavistiky, se tento rok odehrály pouze v online podobě. Se studenty jsme opět nacvičili české koledy. Zajímavostí je, že interprety představení byli především studenti prvních ročníků, kteří měli za sebou pouze dva měsíce kurzu. Celé představení jsme odehráli a odvysílali v programu Jitsi. Tento rok jsme bohužel zcela postrádali podporu publika a velmi nám chyběl potlesk a společné zpívání českých koled.

Se zákazem sborového zpěvu také odpadla pravidelná návštěva koncertu *České mše vánoční* v českém kostele na Rennwegu ve Vídni.

Bohužel také naše dlouhodobé vědecké projekty byly kvůli epidemii zpomaleny či téměř pozastaveny. Také naše plánovaná podzimní vědecká konference pedagogů a studujících z univerzit z Ostravy, Ústí nad Labem a Vídně pod záštitou Aktion Österreich – Tschechische Republik se také bude muset přesunout až na podzim 2021. Tato vědecká konference se měla konat na půdě Univerzity Vídeň v rámci výzkumného projektu, do něhož je zapojen náš tým bohemistiky ve Vídni a také pracovnice Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. Výzkum se měl uskutečnit v letech 2020-2021.

Již několikrát jsem musela přesunout také své přednáškové cykly pro Masarykovu univerzitu v rámci programu CEEPUS. Nakonec se realizovala pouze jedna online přednáška v rámci přednáškového cyklu externích odborníků pro Ústav českého jazyka Masarykovy univerzity s názvem *Čeština ve Vídni na každém kroku*. Doufám, že v příštím semestru bude možné prezenčně realizovat další naplánované přednášky.

Kvůli epidemii byly také pozastaveny prezenční aktivity tzv. Českého klubu. Hlavním cílem je konverzovat v češtině, případně se dívat na české filmy, poslouchat aktuální českou hudbu, vařit a ochutnávat česká jídla, mluvit o různých tématech, která si vybírají sami studenti. Klub měl různé formy a náplně. V době pandemie si Český online klub dal za hlavní úkol udržet optimistické naladění studentů a také jejich motivaci ke studiu. Nad všechny ostatní cíle a úkoly se zdá tento aspekt nejdůležitějším.

Během celého semestru se lektor snaží informovat o aktuálním kulturním dění jak v Rakousku, tak v České republice. Studenti mají obrovskou výhodu, že ve Vídni je velice činná česká menšina, která také pořádá mnoho akcí na různých místech. Existuje například Kulturní klub Čechů a Slováků. Studenti mají přehled také o významných periodických české menšiny, neboť každý měsíc přináším do svých hodin např. *Vídeňské svobodné listy (VSL)* nebo časopis Čechů a Slováků zvaný *Kulturní klub*. V rámci našeho tzv. Českého klubu se snažím naše studenty seznamovat s aktivitami a kulturními akcemi české menšiny. O našich společných akcích potom ráda referuji v již zmíněných *Vídeňských svobodných listech*.

Život české menšiny ve Vídni je velice bohatý, každá oblast života má svůj spolek, ať už jde o zájmy sportovní, církevní, vědecké či pedagogické. Zde je seznam všech registrovaných spolků ve Vídni:

https://www.mzv.cz/vienna/cz/rakousko/cesi_v_rakousku/krajanske_spolky_v_rakousku_prehled.html.

Kontakty s dalšími institucemi

Vídeňská bohemistika se samozřejmě snaží také prohlubovat kontakty s Velvyslanectvím České republiky v Rakousku, s Českým centrem ve Vídni, se školou Komenský a také s mnoha univerzitami v České republice. I v této nelehké době jsou naši studenti pravidelnými účastníky letních univerzit a studijních pobytů v ČR.

Velice rádi vítáme také externí přednášející z celé České republiky. V zimním i letním semestru se všechny přednášky externích přednášejících konaly distančně.

Závěrečné poděkování

Je mi velkou ctí, že mohu působit na nejstarší bohemistice světa, a děkuji všem svým nadřízeným a také svým kolegům za výbornou spolupráci, příjemné klima na pracovišti (reálném či virtuálním) a za inspirativní vědecké prostředí.

Vídeň 31. července 2021

Mgr. Markéta Schürz Pochylová, Ph.D.

Naše skupina 2020/21

Studenti bohemistiky v zimním semestru 2020¹

Český jazyk 2021

Společná fotografie některých studentů bohemistiky v letním semestru 2021

¹ Velmi často se focení zúčastnili i další rodinní příslušníci.

Z vánočního online večírku v roce 2020²

² A takto vypadá oslava Vánoc v online podobě.